

Toespraak "Wilhelmina (en Hendrik...)" op startdag burgerparticipatie gemeente Oude IJsselstreek, 6 juni 2009, gemeentehuis Gendringen.

Geprogrammeerde tijd voor toespraak: 15 minuten. Plm. 90 toehoorders. Wat in deze toespraak tussen "dubbele aanhalingstekens" staat zijn letterlijke citaten van Wilhelmina, afkomstig uit biografie Fasseur. Tussen 'enkele aanhalingstekens' staat tekst van Fasseur zelf, gebaseerd op bronnen, met dien verstande dat het is teruggezet naar de ik-vorm met Wilhelmina als spreker. Overige verbindende tekst m.b.t. ontwikkeling burgerparticipatie: J. van Urk.

NB. Lichamelijk contact/handdrukken zijn niet volgens protocol... hoofse buigingen wel! Wilhelmina doorbrak het protocol overigens zelf af en toe wél, vooral later in haar leven. M.b.t. Hendrik richtte zij in het openbaar echter formeel via een hofdame het woord tot haar 'eenvoudige, goedhartige, gemakkelijk te beïnvloeden Duitse landjonker' met zijn echt 'duitsche strammen houding en edel mannelijk gezicht dat je rechtstreeks aankijkt als hij met je spreekt'.

Mijn volk! Daar ben ik weer! In 1962 verliet ik u, nu, bijna een halve eeuw later, wordt het tijd mijn licht te schijnen over de verwording van de democratie! U weet, ik heb het volk altijd vooraan gezet. 'Bij mijn begrafenis was het mijn persoonlijke verlangen dat er mensen uit alle maatschappelijke klassen van de bevolking zouden zijn' en "niet uitsluitend bevoorrechte standen en personen". Mijn Hendrik weet daar ook alles van. Mevrouw Meike, 'voor *hem* prevaleerde de jacht en de bosbouw rond Het Loo. Maar de lokale actiegroep Uddel's Belang protesteerde en vond in 1929 bij *mij* gehoor. *Ik* steunde de bewoners van de Veluwe in hun harde strijd om het bestaan en wilde hún belangen zwaarder laten wegen'. Burgers en hun belangenverenigingen staan in mijn vaandel geschreven! De Prins is nu maar meegekomen vandaag, wie weet kan hij straks nog in één uwer dorpen een vogel schieten...

Mijn volk, ~ *onze democratie!* Met welk ener verbazing heb ik aanschouwd wat zich na mijn verscheiden voor heeft gedaan. Het lijkt wel één lange geschiedenis van vermoëienis tussen burger en bestuur. Het begon al direct in de zestiger jaren. Beatniks, flower power, provo's, studentenrevoltes, een kabouterbeweging en van alles wel het meest bizar: de proclamatie te Amsterdam van een Oranjevrijstaat! Nu bestaat tussen Oranje en het volk een sterke band, maar dit leek meer op het uitroepen van de repúbliek! De jeugd bonkte op de muren van de macht, wilde zich door het gezag niet zomaar wat laten zeggen. In uw omgeving zal het toen nog zijn meegevallen, maar vergis u niet! Hier legden burgers

ook al vroeg een hoge participatiegraad aan de dag. 'In het kiesdistrict Doetinchem had in 1901 al 70% van de mannen kiesrecht, tegen bijvoorbeeld in Rotterdam nog maar 31%! U weet, tot 1917 was er nog alleen kiesrecht voor mannen die een bepaald bedrag aan belasting betaalden. We hadden toen nog honderd kiesdistricten met één Kamerlid per district'. Die nationale Bond van Honderd was ook een edel gezelschap!

'Later kregen we de huidige evenredige volksvertegenwoordiging. Dat had geenszins mijn warme sympathie, omdat het de volkswil in zo'n gefragmenteerde vorm tot uitdrukking brengt'. Toen ook nog onze maatschappelijke zuilen ineen zegen, versplinterde alras de band tussen burger en bestuur. Geen wonder dat in de jaren zeventig de radendemocratie opkwam. Wijkraden, dorpsraden, ondernemersraden, doelgroep raden: zo gek was het niet te bedenken of de burger kreeg als remedie een eigen inspraakorgaan. In aanvang stonden insprekers nog met bibberende benen achter de microfoon. Niet veel later zaten bestuurders met bibberende benen achter hun tafel. Bestuurders die het volk niet kennen, kunnen niet besturen. Maar ken je het volk, als je enkel hun afgezanten in burgerraden kent? "Op Prinsjesdag in 1921 weet ik nog dat een handvol leuzen roepende betogers van de publieke tribune werd verwijderd voordat ik aan mijn troonrede kon beginnen. De voorzitter van de Staten-Generaal hamerde haast zijn tafel doormidden en donderde dat hij volkomen stilte wilde, maar het hielp niets... en *ik* had dolle pret". 'Aan overbodig decorum' heb ik toch al een zusje dood. Zo "vond ik het een verademing dat ik bij mijn eerste heilig avondmaal op gelijke voet met de andere nieuwe lidmaten van de Kloosterkerk werd behandeld". De jaren zeventig waren trouwens ook voorname jaren der vrouwenbeweging. Toen 'vrouwelijke kiezers in 1922 voor het eerst mochten stemmen heb ik mij nog wel sceptisch afgevraagd' "wat die loterij zou opleveren", maar 'de uitslag was mij meegevallen. De vrouwen waren niet vreemd aan de versterking van het christelijk element in de Kamer en dat beviel mij wel'.

En ach, weet u, als achtjarig meisje ' had ik mij in het geheim de schaatskunst eigen gemaakt aan de hand van een adjudant van mijn vader, die er niets van mocht weten, wars als hij was van nieuwigheden als schaatsen door meisjes' ...

Landgenoten, "een volk zonder karakter is een volk zonder wil en een volk zonder wil is een volk zonder kracht en een volk zonder kracht is een onding, iets dat geene groote of goede dingen tot stand kan brengen". De economische malheur van de jaren tachtig hebben onze bestuurders met een no-nonsense aanpak krachtig gekeerd. Dat had een keerzijde. Massa-betogingen, krakersrellen: het was een beetje de democratie van de staat tegen die van de straat. Had de kracht van het volk niet productiever benut kunnen worden? Inspraak zonder inzicht leidt tot uitspraak zonder uitzicht, dat is waar, maar onze burgers zijn steeds beter opgeleid en hebben dus meer inzicht. Het doet mij terugdenken aan een eeuw geleden. 'Voor de spoorwegstaking en algemene werkstaking van 1903 had ik dan wel weinig begrip: overmoed moest worden gebroken. Maar ik had mij toen al voorgenomen bij een demonstratie van stakers en sympathisanten voor paleis Noordeinde de leiders en woordvoerders een audiëntie toe te staan'. 'Die demonstratie ging niet door', maar later, in 1917, had ik toch "mijn eerste audiëntie van menschen uit den werkenden stand", 'om de stemming onder het volk beter te kunnen peilen'. De overheid 'moet rekening houden met de psyche en de noden van het volk. Het volk kunnen wij alleen begrijpen door er persoonlijk mee om te gaan'. Daarmee wil ik niet zeggen dat de overheid zich 'moet laten leiden door hoop op bijval bij de publieke opinie'. Dat kan een krachtig bestuur flink in de weg staan. 'Wist u dat mijn vader Willem III al in 1874 in de troonrede de afsluiting van de Zuiderzee aankondigde? De beslissing erover viel pas in 1918!'. Vierenveertig jaren later, als u zólang maar niet hoeft te wachten op de N18...

In de negentiger jaren ging het van confrontatie tussen, naar acceptatie ván elkanders belangen. Het polderen vierde hoogtij, maar was toch vooral een onderhandelings spel tussen overheden en organisaties. In de economische voorspoed van die tijd kon het volk dat wel dulden, maar onderhuids smeulde het ongenoegen dat het zelf niet aan tafel zat. In een nieuwe, paarse verzuiling werd te weinig herkend dat schaalvergroting, marktwerking en open grenzen wel tot meer welvaart, maar niet vanzelfsprekend tot meer kwaliteit en welbevinden leiden. Zo lijken wij nu aangekomen in de roept-u-maar-jaren met een grote mate van onbestemd, ja, zelfs ontstemd kiezersgedrag. Het is van men-zegt-wat-men-denkt en men-doet-wat-men-zegt. Zegt men. Maar het lijkt er soms meer op dat men denkt wat uit de mond rolt en alleen nog maar kan zeggen wat dat teweeg bracht. Mijn kleindochter constateerde al hoe moeilijk het is een vinger achter deze volksbeweging te krijgen. Het is mij een grote zorg dat ons land niet ontspoot en dat het volk begrepen wordt. Ik weet uit ervaring hoe moeilijk dat is. Eind jaren '30 wilde ik van heeler harte medewerken tot een morele herbewapening. Overal in het land vormden zich toen gespreks- en praatgroepen. De teneur was dat de parlementaire democratie in haar verzuilde vorm, en dat de politieke partijen zelf hadden afgedaan. De oude hokjesgeest moest worden overwonnen en vernieuwing was noodzakelijk. In het blad De Feyenoorder sprak aanvoerder Puck van Heel zelfs zijn vertrouwen uit dat moreel herbewapenende sportlieden een goede invloed konden hebben". Het heeft allemaal tot weinig mogen leiden, de oorlog haalde ons in. Na die vijf lange bange jaren heb ik opnieuw heel bewust "mijn leven omgeschakeld van het negatieve in het positieve, net als de burgers thuis, die het saboteren moesten afleren".

Want landgenoten, op 5 mei 1945 kon ik via Radio Herrijzend Nederland omroepen: "Mannen en vrouwen van Nederland! Eindelijk zijn wij weer baas op eigen erf en aan eigen haard". 'Mijn felle radio-toespraken hadden mij een immense populariteit bezorgd in bezet Nederland'. Volgens

schrijver en radiospreker A. den Doollaard was ik 'verreweg de beste spreker van buiten het bezette gebied'. Wel, zei hij, was ik 'een beetje koppig, eigengereid, emotioneel en impulsief'. Hij kon niet weten, dat 'ik al op 20 februari 1941 mijn visie op de toekomst van het na-oorlogse Nederland uiteen had gezet in een brief aan Juliana'. "De politieke partijen, schreef ik, hadden afgedaan, zooals ze reilen en zeilen met hokjes. Alle partijschappen waren vergeten. Het was mij te doen om het bevrijde Nederland in het genot te stellen van 100% vernieuwing. Ik dacht en voelde zoals mijn vernieuwd volk. Nederland bestaat uit een heele groote groep helden; vrouwen, mannen; van de hoogsten tot de eenvoudigsten, het percentage bij de eenvoudigen was en is waarschijnlijk het hoogst. Mijn politieke lijn, meende ik, was geheel in overeenstemming met ons volk. Ik wilde werken aan den opbouw van die volksgemeenschap, waarvan het beeld in ons allen leefde. Mijn streven was gericht op de vorming van een a-politiek kabinet. De terugkeer van politieke figuren wilde ik uitsluiten. Zoiets zou geheel in tegenspraak zijn met den bij de bevolking sterk en algemeen levenden wensch naar vernieuwing". Maar 'de oude structuren, de politieke partijen en tegenstellingen van weleer herstelden zich razendsnel. Niemand, ikzelf inclus, had zich *precies* een voorstelling gemaakt van de vernieuwingsgedachte'. Wel meende ik dat het volk achter mij stond. En daarom ben ik vandaag afgedaald in uw midden. Voor vernieuwing is het nooit te laat! Ik heb beschouwd hoe u als burgers sinds de jaren zestig steeds meer van u doet spreken. En 'ik zou het betreuren als die vrijheid van spreken wordt geraakt', "dat zoude ik nimmer willen toelaten". Als vorstin probeerde ik altoos mijn volk te duiden en te dienen. Tijdens mijn regering 'vroeg ik mijn raadsheren telkens bij de interpretatie van een stembusuitslag naar "de werkelijke stemming bij het volk". Zij konden het vaak al niet doorgronden. Dreigt het dat burgers hun bestuur niet meer verdragen en kunnen wij dat voorkomen? Moeten wij ons daarbij afvragen wat de burger zélf vermog bij het bestuur en hoe wij onze democratie dan met het volk kunnen organiseren? Uw gemeenteraad is het hoogste

orgaan, maar brengt dat met zich, dat raadsleden het hoogste en laatste woord hebben? Kan de gemeente het woord soms aan burgers laten? Of zelfs de daadkracht van burgers benutten, door samenspraak om te zetten in samenwerking? Mij past niet meer dan het stellen van deze vragen. Aan u zijn de antwoorden. Want als erflater van Oranje ben ik "noch linksch, noch rechtsch, sta ik boven de partijen, heb ik geen meening"...

Landgenoten, Oude IJsselburgers, Bond van Honderd! Ons volk is één, allen zijn wij Vaderlanders." Als volk en Vaderland moeten, kunnen, zullen wij samen alles doorstaan! Met uw inzicht en inzet, met de inbreng van burgers, zal ons land zich voortdurend vernieuwen! "Ik noodig u allen uit om met mij te roepen:

Leve het Vaderland!"

Hendrik: Und Ich denn? "Ich habe im Hause *nichts zu nichts* zu sagen. Wenn meine Bemerkung angehört wird so ist das *lediglich* hinter den Kulissen". Möchte Ich als Hofbürger endlich auch einmal mit tun?!